

Gradca, Celovca, Trsta in Poreča? Po samih dobrovoljcih pa, po mali peščici narodnih diletantov nikdar ne pridemo deleč.

Naj si tedaj preišljujemo naše reči, kakor hočemo, vse misli vodijo le na eno prepričanje: da pravega zagotovila in djanskega napredka naše narodnosti ne bo, dokler vsi Slovenci ne bomo imeli enega deželne vlade. Ker pa tega po historičnem pravu nikdar doseči ne moremo, je moj sklep: Dajmo historiji in njenim izročilom slovó in primimo se odločno narodne ideje.

Zgodovinsko-politične razprave.

Avstrija v različnih dōbah.

(Dalje.)

3. Avstrija od leta 1860 do 1866.

Še le po nesrečni bitki na Laškem 1859. l. se je resnobno lotila vlada tega, da se narodom dajo ustavne pravice; pozvala je svetovalstvo državno na Dunaj. Nasledek tega zbora bila je oktoberska diploma. Goluhovski je bil prvi poklican, da naj djansko vredi, kar veleba beseda diplomova. Al tako nesrečen vrednik je bil, da se je brž opustilo, kar je on vstvaril. Na njegovo mesto pozvan napravi Schmerling ustav 20 febr. 1861. Al vës ustav je in posebno volilni red takošen, da tudi s tem ustavom niso mogla državna kola naprej, čeravno jih je Schmerling silil na vso moč in so mu nemški centralisti pritiskali hudo. Naposled so še ti zapustili svojega mojstra. Schmerling je moral z rok dati državno krmilo, nastopil je grof Belkredi in cesarski manifest od 20. septembra 1865 napoveduje avstrijskim narodom drugo — veselejšo dōbo: dōbo, v kateri ima nehati centralizem in ž njim germanizem, ki sta kakor huda mōra tlačila vse narode nenemške. Ustavljen je po septembarskem manifestu bil ustav od 20. svečana 1861. leta — al Belkredi je s starimi rokami in starimi nogami, to je, s Schmerlingovimi višimi in nižimi uradniki nastopil novo pot, in Schmerlingovi deželni zbori so ostali, ki so bili osnovani po redu, kateri ima na obrazu preočiten pečat ponemčevanja narodov avstrijskih. In to dvojno je, česar imamo največ obžalovati, da novi državni minister Belkredi ni brž premenil.

Da je podlaga po vse kriva volilnemu redu, jasno nas uče številke, ktere se berejo v letošnjem listu 230. in 231. prazke „Politike.“ Vredno je te številke na tanko pregledati, ker nas uče, kako se je postopalo s Slovani v volitvah za deželne zборе. Predposlavši še le to, da dolnja Avstrija (pod Anizo) neposredno štibro plača tudi z dohodki drugih krajev, ker vsa društva železniška, denarna (banka, credit, bodenkreditanstalt, asekuracije itd.) in vse centralne oblasti (ministerstva itd.) dobivajo svojo plačo iz dohodkov vseh zemljá, ne pa samo iz dolnje Avstrije, preglejmo, kar statistika pravi o pravičnosti Schmerlingovega volilnega reda:

	Plača neposrednjih davkov poprek:	Število poslancev:	tedaj 1 poslanec na:
Gornja Avstrija	2,900.000 gold.	10	290.000 gold.
Solnograško	515.000 „	3	171.000 „
Tirol in Vorarlberg	1,224.000 „	12	102.000 „
Štajarska	2,996.000 „	13	230.000 „
Koroška	932.000 „	5	186.400 „
Kranjska	1,217.000 „	6	202.000 „
Primorje	1,811.000 „	6	301.833 „
Česka	17,551.000 „	54	325.018 „
Moravska	6,832.000 „	22	310.545 „
Šlezka	1,287.000 „	6	214.000 „
Galicija	6,837.000 „	38	179.992 „
Bukovina	593.000 „	5	118.600 „

Iz tega pregleda vidimo, kako hudo malo poslancev ima Česka, Primorje in Moravska v razmerji s Tiroljskim, s Salzburgom in Koroškim.

Še jasneje uči nas statistični pregled ljudstvo po raznih kronovinah:

	Nemcev	Slovanov
Gornja in dolnja Avstrija ima	2,200.000	6.870*)
Štajarska, Koroška in Kranjska	902.147	900.200
Goriško, Gradiška, Istra in Trst	8.150	331.042
Tiroljska, Vorarlberg	525.092	—
Česka	1,800.000	3,000.000
Moravska	483.000	1,351.000
Šlezka	234.000	223.928
Galicija	114.000	4,066.500
Bukovina	37.000	195.000

Iz tega vidimo, da je po teh službenih številkah — ki gotovo niso Slovanom, ampak Nemcem na korist stavljen, 6 milijonov in 303.389 Nemcev in 10 milijonov in 74.670 Slovanov bilo zastopanih v dunajskem državnem zboru. Kako so pa bili ondi?

Iz:	poslancev:	od duš:	tedaj eden od:
Avstrije dolnje	18	1,369.000	76.000 duš
Avstrije gornje	10	688.000	68.000 „
Salzburga	3	140.000	46.000 „
Tirol in Vorarlberga	12	865.000	72.000 „
Štajarskega	13	1,010.000	77.000 „
Koroškega	5	324.000	64.000 „
Kranjskega	6	467.000	77.000 „
Primorja	6	507.000	84.500 „
Českega	54	4,478.000	88.400 „
Moravskega	22	1,878.000	86.000 „
Šlezkega	6	462.000	77.000 „
Galicije	38	4,632.000	121.000 „
Bukovine	5	447.000	89.400 „

Zopet vidimo, da so čisto slovanske zemlje, kakor česka, moravska, galiciška, šlezka, kranjska siromaške pasterke tega volilnega reda; kjer so pa Nemci sami, kakor v Salzburgu, v Avstrii, na severnem Tiroljskem ali pa v očitni večini, kakor na pr. na Koroškem, tam se je veliko več poslancev podelilo. In Štajarska? Kdo je že pozabil živega govora Hermanovega in Razlagovega v Gradcu, kjer dokazujeta, kako je Schmerling Nemce predpostavil Slovincem. In res nas je učilo izkustvo, da v dunajskem parlamentu ni bilo več kakor nekih 48 slovanskih mož in več kakor 120 nemških! To nam tedaj potrjuje, da je vës volilni red osnovan na krivi podlagi; to nas pa tudi uči, kakošni so nasledki nenaravno osnovanih naših šol, za ktere vendar plačuje sam narod. Je li morebiti sad teh šol naraven, če iz njih doraščajo ljudje, kateri se duševno ne razumejo več z unim narodom, kateri plača učitelja in učilnico?

Tak volilni red ne more se nikakor držati, in če Belkredi želi čuti prave misli pojedinih narodov, mora popred volilni red osnovati na pravični podlagi, kadar gre predlagati poslancem životni, za več vekov namenjeni novi ustav. Brez tega, kakor vidimo, ne bo slišal naroda, kakor je v resnici, ampak kakor je — izmišljen v glavi ministra, kteremu je „obljubljena dežela“ bila Nemčija. (Kon. prih.)

Ozir po domači.

Potovanje k sv. Križu pri belih Vodah.

(Konec.)

„Hvala bodi Bogu!“ sem zakričal, ko sem priko-račil na Kramarico, precej visok hrib, ki loči črnsko

*) Tukaj se pisalcu teh vrstic vendar čudno zdi, da v Beču (Dunaji) ni Slovanov? Vemo, da je samo Čehov veliko število; v Beču g. Coernig leta 1861. ni videl Slovanov, na Kranjskem pa je razun 22.898 Kočevarjev našel še skoro 15.000 Nemcev!! Kakor nas uči str. 54 njegovega delca „Die Vertheilung der Völkerstämme in der österr. Monarchie“, šteje zoper jasno svojo besedo le raztresene Nemce, Slovanov pa ne vidi. In vendar iz svojega izkustva vemo, da je v Beču veliko, veliko izobraženih in prostih Slovanov, daleč čez 100.000 duš!!

faro od belovoške. Na robu omenjenega hriba stoji mala kapelica z leseno utico, ki je potnikom za počivališče odločena. Dasiravno sem bil že jako utrujen, vendar sem raji svojo pot nadaljeval, kakor pa da bi bil šel v isto kočuro počivat; mislil sem si, ker ljudje vsake baže sèm ter tjà prehajajo, pripetiti bi se moglo, da bi kakih komarjev nabasal. Počasi naprej gredé občudoval sem prekrasno lego cerkve sv. Križa nasproti Kramarici, globoke prepade, ki mejijo zelene griče, in neprezirljive goščave, ktere pa že sedaj prav brzo trebijo; sila kola lomi! Čez četrte ure me doide neki siv starček, ki mi je do cilja in kraja s svojo prijaznostjo in preveliko zgovornostjo zanimivo tovaršijo delal. Razun čudapolnega pričetka Božje poti h sv. Križu pri belih Vodah mi je še mnogo drugih, prav mičnih povestic priobčil, ki so bile v vsakem obziru tehtne in podučljive, kakoršne se sploh še med staro-slovenskim ljudstvom prikrivajo.

Prispevši v podnožje sv. Križa, je solnce ravno pričelo poslovljati se in razpošiljati poslednje zlato-rumene žarke po hribih in dolinah. Drobne ptičice so brzo švigale po zelenem drevju, ktero je lagoma zibala prijetna cefirova sapa, ter žvrgolé se zahvaljevale svojemu Stvarniku. Bleketaje in sè zvončki cingljaje so prihajale raz visoke pašnike v velikih čedah ovčice, ki so jih spremljali skrbni pastirčki popevaje miloglasne večerne pesmice. Celó bližnje osvetje se je lesketalo v večerni zarji, ktera nam želje po sladkem počitku izbuja.

Ves navdušen po tacih prekrasnih večernih obrazih prišel sem na goro sv. Križa, kjer sem se ločil od sivoglavčka, ki mi je bil od Kramarice prav priljubljen pajdaš. Stopivši v veličastno vežo Božjo vès zamaknjen stojim pred vélikim oltarjem, ogledovaje prelepo izdelano znamenje sv. Križa, zvonovi praznično zapojejo, ter vse me navdaja z nepopisljivimi rajskimi čutki. V hipu je že tudi črna noč razprostrla po širokem svetu svoj umazani plašč. Nastala je velika mirota. Zdaj zacingljá mali zvonček in v istem trenutku zapojó orglje tako veličastno, da se mi je srce pobožne radosti topilo. Po dokončanem blagoslovu sem se podal k cerkveniku, oskrbet si posteljo. In glej! ko povečerjam in se hočem k toliko zaželjenemu počitku podati, prišlo je pet celjskih dijakov, ki so mi bili vsi kot izvrstni in vneti domorodci znani. Da sem še potem svoj utrujeni živelj nekaj časa pokoril, ni mi treba omenjati. Med raznovrstnimi razgovori smo tudi marsiktero prav mično slovensko pesmico zapeli. Med množico je tudi bil neki izobražen Pliberčan, ki nam je celó na zdravje napil, rekoč: „Živili dijaci! zakaj po njih veje domači duh, kateri se vkljub brezštevilnemu krdelu nasprotnikov majke Slave širi po ptujčenih pokrajinah.“ Zahvalivši se zvestemu sobratu za spodbudljivo napitnico, je vsak svojo kupico spraznil, in potem smo se podali sladko mirovat. Ko je juternico odzvonilo, smo se začeli zopet gibati, in kmalu smo stali na griču pred cerkvijo. Nepopisljivo krasno je juterna zora kinčala vso naravo. Polje je krila siva megla, iz nje pa so gledali od rumenega solnca osijani holmci. Zamolkli glasovi zvonov oglašali so se pod meglenim zakrivalom v dolinah in predirali roseče oblake. Tičice so se na svojih peruticah dvigale pod oblakorodno nebeško trdino in cvrčé oznanjevale Božjo slavo. Vsako bitje se je v sladkem ponočnem mirovanju navzelo novega življa in okrepcano je zopet pričelo novi dan. Napasivši svoje oči na velikolepji jasnega jutra, in navdušeni od ranih solnčnih žarov, zapeli smo na zadnjem robu hriba pesem od sv. Križa, ktero, predragi čitatelj, nahajaš v Slomškovih „Drobtinica“ za leto 65. in 66. z napevom in tekstom. Na to smo se podali v kapelico, to je, v prejšnjo cerk-

vico, v kateri so vse štiri stene ozaljšane z votivnimi spomini; opazil sem tudi brezbrojno veliko podpisov, kateri so me navajali, da sem tudi jaz vkljub latinski prislovcici „nomina asinorum scribuntur ubique locorum“, svoje ime začelkal. Potem smo šli v novo véliko cerkev, ki je bila pred kakimi 9 leti še le izdelana. Po mojem prevdarku bi se to poslopje smelo izvrstno delo imenovati. Vse je lepo simetrično napravljeno. Različne podobe v oltarjih so v tako velikem obrisu izvršene, da jih je veselje gledati; rajni Juri Suhec, ki jih je izdelaval, po rodu Lučan, pozneje pa črnski tržan, je bil priprost, pa v svojem poslu izurjen možek; bodi mu zemljica lahka! Tudi orglje so mi vrlo dopadle. Pojó jasno, muzikalnemu ušesu prav priljubljeno, in imajo osemnajst spremenov; samo prebirálo se mi je dozdevalo nekoliko pretrdo-tekoče. Križev pot je tudi lepa dika; le nemški podpisi ga kazijo v čisto slovenski romarski cerkvi; gotovo je bil v takem kraji storjen, kjer ljudje mislijo, da je edino-izveličavna nemščina tudi po cerkvah popolno hegemonijo zadobila, kodar pa ji, hvala Bogu! njeno pretirano delovanje vendar le najslabeje izpod rok gré. Čez vse pa se mi je v veličastni dvorani Božji primeren dozdeval štirideset stotov težak zvon, ki, kot dober pastir svoje ovčice, bogoljubne kristjane vabi k sebi. Ura je osem odbila in ob petkih navadno opravilo se je pričelo. Imeli so ga g. belovoški župnik. Kratka pridiga bila je tehtna, beseda čista in vsacemu lahko umljiva.

Zdaj je prišel čas, da odidemo. Raz goro gredé popevali smo srbsko „Popotnico“, in v dolino dospevši zapeli smo za slovó si še „Pobratimija“ in „Rojakom.“ O vrnitvi nimam kaj posebnega omeniti, razve tega, česar se mi je pripetilo v Črni, kjer mi je že poprej omenjena centralističina pešica žolč razgnala. Krepčaje se v ravno isti krčmi, kot prejšnji dan, s poličkom hladečega piva, zagledal sem skoz okno nekega človeka, ki je na vogál nasprotne hiše pribijal neki listek. Mislé, da bi znal biti kak nov vojskin poziv, šel sem bliže, da vidim. Pa kako sem se opekel! Bila je neka „Kundmachunga“. Ko sem muštaceljna po domače poprašal, ali so tú priprosto ljudstvo že spravili na isto stopinjo nemške kulture, da razumi „Kundmachunge“, mi odgovorí: „Nix verstande.“ Dasiravno me je možicelj s svojim lakoniškim odgovorom nekoliko osupnil, sem se vendar predrznil, ga ravno to po nemško vprašati. Na to mi je zavrnil: „Entr birt das gemeine Volk in der teutschen Sproch obgfosste Kundmochungen verstanden hoben, als in der naichen bindischen Sproch die sogenannten „pozljive“ (je menda mislil reči „pozive“), von denen se a hasser Anhänger zu sein scheinen.“ Ker bi bil le bob v steno metal, ako bi bil taki buči razlagal „die naiche bindische Sproch“, sem pustil na miru neslanega zagovornika pokojnega nemškega bunda, in grem naprej. Vesel in zadovoljen dospem na domači prag in v hipu je že tudi temna noč razpela čez mirno naravo svoje mrtvaško zagrinjalo.

V Solčavi na dan male Gospodnice 1866.

Franjo.

Dopisi.

London 1. oktobra. T. — Kaj vam hočem pisati zdaj iz Angležkega, kjer se ta čas skoro nič novega ne godí in še to, kar bi bilo, se v neprenehán dež in meglo razkadí. Sicer piše in debatuje se mnogo, kako na pr. bi se turški „bolestni možek“ v Carigradu ozdravil, ali ako umrje, kdo naj ga k pogrebu spremi, kdo bi bili najbolji dediči njegovi itd. Nekteri bi radi Grkom pomagali, da se po narodnostnem pravu vsi osvobodijo in združijo v eno kraljestvo, drugim pa